

mellan olika grupper. I en liten uppsats om "Det sekulariserade Sverige: Det sakralas hemligheter" i antologin *Lycksaliga halvön. Den svenska välfärdsmodellen och Europa* skriver Birgitta Trotzig:

Allehanda mytskapare från nynationalisten under fanan till den socialdemokratiska regionsplaneraren vill ju gärna ta enhetsgreppet på riket och se helhet där ingen sådan alls finns. Sverige ... visar sig vid närmare betraktande liksom all annan historisk verklighet bestå av ett myller av individer och av individer sammansatta grupper, alla olika och strävande åt olika håll.

Ett tredje problemområde handlar om själva företeelsen *blandformer*. Blandspråk, blandkultur, blandras, blandäktenskap låter illa i mångas öron, i motsats till ord som ren, äkta, genuin, autentisk. Exempel på detta finns i mängder. På 50-talet menade många inom musikens område, att Duke Ellington släppt in orena element och klanger i jazzen. Och vad värre var – att han därigenom svikit den svarta rasen.

Från nutida svensk folkmusik har Eva Saether i en uppsats i den kommande antologin *Svenska kulturarv*, visat på ett liknande problem. När den för några år sedan populära folkmusikgruppen Groupa erövrade en "grammis" rasade debatten.

Att böla i hela skalan av saxofonstorlekar, bulta djungeltrummor samt använda elförstärkta bastardar av stränginstrument är i alla fall så långt från traditionell svensk spelmansmusik man kan komma... Den genuina folkmusiken kräver genuina instrument, annars är ju liksom vitsen borta med det hela (*Spelmannen* 1990:3).

Inom kulturforskningen finns en omfattande litteratur kring fenomenet "sammanblandning av kategorier" och de negativa associationer detta medför. Men vad vårt svenska kulturarv beträffar är vi ännu bara i början av en lång och viktig diskussion. I vilka sammanhang verkar det vara oproblematiskt att foga in främmande element och fortfarande tala om en nationell kultur? Och i vilka sammanhang tycks det hotfullt, skrämmande, rent av ogörligt?

Gunnar Alsmark, Lund

Vårt Kulturarv?

Kulturarv är idag ett modeord i utredningar och propositioner, hos Riksantikvarieämbetet och andra. Men vad är vårt kulturarv? Nynäs slott och/eller 1960-tals hus i Haninge? En jugendvas eller en plastbunke? Hjort-Anders eller Leif-Sunes dansband? Midsommarfirande eller fyllekväll i statarlängan? Föreningsvana eller barnaga? Kärlek till naturen eller självmordsbenägenhet?

Allt detta tillhör vårt kulturarv säger den vidsynte. Det är en del av vår historia, vårt arv och har bidragit till formandet av vad vi är idag! Är det så enkelt? Och framförallt – används begreppet så? Efter läsning av utredningar, propositioner och programförklaringar blir jag fortfarande inte riktigt klok på vad man menar med kulturarv.

Det förefaller som om begreppet kulturarv ges tre huvudbetydelser: 1 Kulturarvet är de lämningar vi ser som vårt eller andras positiva arv (som vi kan gilla), vilka därför skall prioriteras i bevarandet och användandet. 2 Kulturarvet är de mest symbolbärande lämningarna (oavsett om vi gillar dem eller inte) som format oss eller andra och därför skall prioriteras i bevarandet. 3 Kulturarvet är i grund och botten allt vi ärvt.

Den tredje betydelsen kan liknas vid det antropologiska kulturbegreppet, vilket ju har stora poänger. Men eftersom kulturarv, till skillnad från kultur, i praktiken står för de *objekt* vi skall bevara måste ett urval ske. Allt kan aldrig bevaras, vilka goda teorier man än har! Jag vill därför definiera kulturarv så här, med start i begreppets första led: Kultur är de värdesystem grupper av människor delar. Dessa värdesystem avsetter olika kulturuttryck, materiella som andliga. Somliga av dessa kulturuttryck anses ha speciella symbolvärden och utnämns därför till kulturarv. I praktiken får dessa av oss, definierade kulturarv särskild omsorg av myndigheter, museer m.fl.

Men med detta har inte huvudproblemet berörts – vad skall då väljas ut och bevaras som vårt kulturarv? Vilka symbolvärden vill vi lägga störst vikt vid? Å ena sidan innehåller kulturpropositionen fluffiga sentenser som: "Kulturarvet är vårt kollektiva minne" (s. 128). Å andra sidan konstaterar den betydligt mer klargörande att: "Var tid bildar sig sin egen uppfattning om kulturarvets betydelse och om vilka delar av det som är av

särskilt värde ... dessa urvalskriterier är djupt rotade och ofta omedvetna" (s. 132). Kunskapen om vilka urvalskriterier vi haft och har är central.

Det blir mera svårtolkat när man i kulturpropositionen även konstaterar att vi riskerar att få luckor i framtidens minnesbank och att: "Det är av nationellt intresse att de statliga och statsfinansierade museernas samlingar har en så optimal sammansättning som möjligt, att de består av såväl rätt sorts som rätt antal föremål" (s. 132).

Vem avgör vad som är "rätt sorts" föremål, vilket kulturarv som skall prioriteras och utifrån vilka kriterier? I kulturpropositionen konstateras att: "Vad kulturarvet är avgörs mellan kulturinstitutionerna, medborgarna och samhället i stort" (s. 127). Kulturpropositionen anger inga tydliga alternativ: Gör det – men gör det rätt!

Museerna har naturligtvis en viktig roll i att avgöra vilket och vilkas kulturarv som skall finnas på museerna. Om inte annat så blir det ett kulturarv därför att det hamnat på museum.

Vi påvisar skönheten i Nynäs slott och moraliserar över det fula i miljonprojektets hus (ännu så länge). I många museer lyfts svenskarnas organisationsvana (t.ex. nykterhetsrörelsen) fram som en positiv företeelse, men fylleri och barnaga presenteras som ett avskräckande exempel ur historien. Så långt är det okontroversiellt därför att det rör sig om värderingar delade av nästan alla.

Journalisten Anders Björnsson pekade vid en kulturarvskonferens 1996 på en paradox. Han hade varit i Prag och sett konst från 1600–1700-talen, bl.a. målningar hyllande de mest blodiga religiösa krig och folkmord. Trots det ideologiska innehållet betraktades det självklart som konst. I Stockholm pågick samtidigt utställningen på Liljevalchs om konst under Stalintiden. Där resonerade man om verken enbart som ideologi och inte som konst (utom tavlorna i rummet om "Förbjuden konst"). Det kändes nästan skamligt att tycka att det var bra konst.

Detta är ett bra exempel på komplexiteten i ett begrepp som kulturarv. I efterhand kan man se olika värderingar och förhållningssätt till det arv och de lämningar som i detta fall stalinismen efterlämnat:

- 1 Man kan förstöra dem helt därför att de representerar en ond tid.
- 2 Man kan bevara lämningarna som en påminnelse om en ond tid.
- 3 Man kan förvandla lämningarna till något annat. Man byter helt symbolvärde.
- 4 Man bevarar stalinismens lämningar därför att man egentligen hyller denna tid.

Liknande hållningar finns i relationen till svenska industriminnen. Många arbetare ville riva industrierna just när de lämnat den (jfr socialdemokraternas förhållande till gamla smutsiga stadskärnor). Somliga betraktade industriminnena redan då som ett bevaransvärt kulturarv, bl.a. för att undervisa om arbetarklassens villkor. Nu har många industribyggnader omkodats till att bära ett arkitektoniskt skönhetsvärde, t.ex. flyttar Norrköpings symfoniorkester in bland Norrköpings gamla industrier. Vem vet, snart kanske dessa fabrikskomplex symboliserar "det positiva arbetet", som en gång fanns?

Det behövs många och djupare diskussioner om vad som menas med kulturarv, trots att det inte går att komma fram till ett slutgiltigt svar. Men diskussionen behövs inte minst därför att begreppet används så flitigt – av utredningar, av RAA, i dagligt tal. Vilken innebörd man än lägger i begreppet kommer man aldrig ifrån att det i praktiken alltid finns intentioner bakom utpekandet av vissa lämningar som kulturarv. Kulturarv existerar därför att människor bestämt sig för att kalla vissa objekt för kulturarv. Något objektivt givet kulturarv finns inte, vare sig det sägs representera nation, region, klass, kön eller ras.

Stefan Bohman, Stockholm